

Популяризація науки в Україні: проблеми та перспективи

19 січня 2016 р. відбулося засідання Бюро Відділення фізики і астрономії НАН України, під час якого, серед іншого, обговорювалося й питання популяризації наукової сфери у нашій країні.

Із доповіддю про популяризацію науки в Україні виступив молодий науковець – старший науковий співробітник Інституту фізики НАН України кандидат фізико-математичних наук А. Сененко. У своєму виступі він наголосив, що популяризація науки в Україні здійснюється досить давно, але саме 2015-й рік став, фактично, переломним і знаковим у вказаній справі: завдяки зусиллям наших учених – насамперед і здебільшого науковців НАН України – вдалося здійснити прорив у медіа-сфері й активізувати процес донесення інформації про здобутки вітчизняних дослідників (як фундаментальні, так і прикладні) до широкої аудиторії. Поштовхом до такої активізації наукової спільноти послугувало тривале обговорення проекту Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (який, як відомо, був ухвалений Верховною Радою України 26 листопада 2015 р.), що супроводжувалося висловленням пропозицій деякими урядовцями і народними депутатами щодо суттєвого скорочення видаткової частини Державного бюджету України за рахунок зменшення фінансування наукової сфери.

Як підкреслив А. Сененко, головними проблемами вітчизняної науки наразі є: жалюгідне бюджетне фінансування, відсутність у вчених мотивації до самореклами, відсутність зацікавленості засобів масової інформації та широкого загалу в отриманні відомостей про дослідницькі здобутки наших учених, а також труднощі зі впровадженням інновацій. Проте така ситуація не видається молодому вченому безнадійною, оскільки статистика перегляду публікацій на різноманітних Інтернет-сайтах і у соціальній мережі Facebook, присвячених питанням науки, упродовж минулого року яскраво засвідчила, що існує запит на інформацію про нові розробки й технології, створені нашими дослідниками. Зокрема, Facebook-пост А. Сененка під назвою «FAQ із науки в Україні» розійшовся мережею Інтернет і зібрав майже 200 тис. переглядів, що для українського сегмента популяризації науки є одним з рекордів. Пост на сторінці НАН України у цій же мережі, присвячений радіаційно зшитим гідрогелевим пов'язкам для загоєння ран та опіків, завдяки зацікавленості провідних українських медіа-ресурсів за один лише тиждень охопив аудиторію у понад 400 тис. користувачів. Таким чином, популяризація науки у цій соцмережі видається надзвичайно перспективним напрямом роботи, адже дає змогу поширювати інформацію про її досягнення серед великої кількості людей, з-поміж яких чи не найактивнішими користувачами є журналісти українських ЗМІ. Минулоріч науковцям НАН України вдалося налагодити тісний зв'язок із популярними українськими блогерами, які є лідерами думок, інформаційними агентствами (зокрема з «УкрІнформ»), «Українським

кризовим медіа-центром», радіостанціями («Українське радіо», «Голос Києва», «Радіо «Аристократи»», «ВЕСТИ»), телеканалами («1+1», «5 канал», «UA: Перший», «Гамма», «ТРК «Київ»») тощо. Вчені НАН України активно співпрацюють з популярними інтернет-ресурсами – такими як site.ua, Platforma, blog.imena.ua, «Крым. Реалии», «BBC Україна», «Громадське телебачення», Idealist.media, журналами «Куншт», «Фокус», «Новое время», «Всесвіт», Pulsar, газетою «День».

Також проводиться робота зі створення Школи наукового журналіста – з метою підвищення якості публікацій і телесюжетів із питань науки. Адже, як виявилось, в Україні дуже бракує фахових кореспондентів, які знали б на особливостях дослідницької діяльності та володіли навичками коректного представлення інформації про неї.

Задля оперативного реагування на повідомлення про сумнівні наукові результати, на думку А. Сененка, потрібна активізація діяльності спеціальної комісії зі лженауки, аби з кожного подібного питання могли надати свої коментарі одночасно 3–5 фахівців.

Вчені академії також часто спілкуються між собою та запрошують усіх охочих на зустрічі в межах так званих вільних просторів (наприклад, Freud House і «Часопис»), де за чашкою кави або чаю можна взяти участь у вільній дискусії з наукових питань, а дослідники мають змогу популярно розповісти про свої розробки.

Співробітники установ НАН України постійно організовують і проводять заходи з популяризації науки – «Дні науки», «Фестиваль науки», а також долучаються до проведення Наукових пікніків. Крім того, багато з них є дописувачами створеного молодими ж ученими Академії Інтернет-ресурсу «Моя наука», покликаного у зрозумілій для широкого загалу формі розповісти про найновіші наукові здобутки, цікаві наукові події, стан досліджень в Україні та світі.

Як зауважив А. Сененко, минулого року вченим НАН України вдалося заручитися підтримкою і парламентарів – зокрема народних депутатів І. Сушовой, О. Скрипника і голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Л. Гриневич. На жаль, з огляду на наміри (наразі вже реалізовані) Кабінету Міністрів України щодо суттєвого скорочення видатків на вітчизняну наукову сферу (в тому числі й діяльність установ НАН України) вчені були змушені висловлювати свою незгоду з державною фінансовою політикою в галузі, виходячи на протести й пікетуючи будівлі органів влади.

А. Сененко розповів і про стереотипи щодо науки, які існують у нашому суспільстві, та навів аргументи на їх спростування. Він, зокрема, зазначив, що всупереч поширеній думці наука, з огляду на свою суть, не може давати швидких, миттєвих результатів і потребує значних капіталовкладень, відповідно підготовлених фахівців, часу і передбачає, як правило, довгі терміни

окупності. Головним завданням учених є здійснення наукового пошуку, а не пошуку коштів на проведення досліджень і забезпечення собі гідного рівня життя. Мають функціонувати окремі структури, які займалися б комерціалізацією та впровадженням розробок. Крім того, наука не може існувати тільки за рахунок грантів і добровільних пожертв (наприклад, у формі краудфандингу): бюджетне фінансування тому й називається базовим, що саме воно має підтримувати науку в першу чергу. Хибним є і уявлення про те, що українські дослідники не мають публікацій в авторитетних фахових зарубіжних наукових виданнях (достатньо переглянути рейтинги країн за кількістю таких публікацій з різних напрямів досліджень – хоча б на сайті www.scimagojr.com), що академічна наука є архаїзмом (адже насправді академія – досить поширена форма організації вчених у багатьох державах, в тому числі у країнах – членах Європейського Союзу). Як зазначив А. Сененко, враховуючи мізерне бюджетне фінансування, ефективність наукової діяльності наших учених є значно вищою, ніж у їхніх зарубіжних колег, і українські дослідники демонструють дуже пристойні результати. Абсолютно недалекоглядно, як зауважив А. Сененко, зосереджуватися на виробництві низькотехнологічної продукції, адже грошові надходження від її збуту (порівняно із прибутками від продажу середньо- та високотехнологічної продукції) не можуть слугувати основою для економічного поступу країни та її майбутнього процвітання. Крім того, з вирішенням проблем наукової сфери зволікати недоречно, тому що їх задоволення може призводити до руйнації наукових шкіл і переривання тяглості й традиції у вказаній галузі.

Наостанок А. Сененко наголосив, що іншого інструменту й рушія розвитку, крім науки, сучасна цивілізація не має, а тому, прагнучи досягти рівня (в тому числі й економічного) провідних країн світу, Україна має приділяти достатню увагу розвитку науки, а вчені академії у свою чергу мають активніше долучатися до популяризації результатів своєї діяльності й доведення до громадськості думки про роль і суспільну значущість науки (*Популяризація науки в Україні: проблеми та перспективи // Національна академія наук України (<http://g.ua/N1hG>). – 2016. – 21.01*).